

บทความสังเคราะห์งานวิจัย ชื่อ ความหมายทางการเมืองของการ์ตูนในเฟซบุ๊ก เพจไข่แมวx

ผศ.ดร. นันทพร วงษ์เชษฐา

สาขาบริหารการสื่อสาร คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน

ผลงานนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากกองทุนวิจัยคณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2563

ผู้วิจัยสนใจการนำเฟซบุ๊ก เพจภูคนำมาใช้เป็นพื้นที่สาธารณะทางการเมืองท่ามกลางข้อจำกัดในการแสดงความเห็นทางการเมืองของผู้มีจุดยืนตรงข้ามกับการรัฐประหาร ที่ต้องการแสดงความเห็นแย้งด้วยหรือไม่เพียงพอใจการทำงานของรัฐบาลของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) โดยเฉพาะเฟซบุ๊ก เพจไข่แมว ที่สื่อสารความหมายโต้แย้งทางการเมืองผ่านการ์ตูนการเมือง (<https://www.facebook.com/cartooneggcat/>) โดยใช้วิธีการนำเสนอแบบตลกร้าย ผู้วิจัยสนใจศึกษาความหมายทางการเมืองและรูปแบบสัญลักษณ์ที่ใช้สื่อความหมายทางการเมืองของการ์ตูนในเฟซบุ๊ก ระหว่าง 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2561 จนถึง 12 มกราคม พ.ศ. 2563 ซึ่งเป็นวันที่ไข่แมวx สามารถใช้การสื่อสารในพื้นที่สาธารณะเสมือนจริง ไปสู่การเคลื่อนไหวทางการเมืองในพื้นที่สาธารณะทางกายภาพด้วยกิจกรรมวิ่งไล่ลุง ในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีความเห็นทางการเมืองเช่นเดียวกับตน ถือเป็นพัฒนาการของการสื่อสารทางการเมืองผ่านศักยภาพของสื่อสังคมและรูปแบบการ์ตูนการเมือง

งานวิจัยพบความหมายทางการเมืองสองกลุ่ม คือ คุณลักษณะของตัวละคร และ ความหมายทางการเมืองระหว่างตัวละครทางการเมืองหลัก โดยสื่อความหมายถึงตัวละครทางการเมืองหลัก 4 ตัว กล่าวคือ ฝ่าย คสช. ได้รับความหมายเชิงลบ และฝ่ายประชาธิปไตยได้รับความหมายเชิงบวก และมีความสามารถเหนือกว่าฝ่าย คสช. กล่าวคือฝ่าย คสช. คือ พลเอกประยุทธ์เป็นผู้นำเผด็จทหารสื่อด้วยเครื่องแบบทหารและหมวดแบบฮิตเลอร์แห่งนาซีเยอรมัน และขาดความสามารถในการบริหารประเทศ และพลเอกประวิตรในไข่แมวx สวมนาฬิกาข้อมือหลายเรือนในคราวเดียวกันสะท้อนความไม่โปร่งใสจากความเคลือบแคลงสงสัยเรื่องนาฬิกาการค่าแพงที่ยืมเพื่อนมา ส่วนฝ่ายประชาธิปไตย ได้แก่ ทักษิณหรือแจ๊คแม้ว มีลักษณะมหาเศรษฐีนักธุรกิจฝ่ายธรรม มีความสามารถได้รับการยอมรับจากต่างประเทศ เช่นเดียวกับธนธร คือ มหาเศรษฐีนักธุรกิจฝ่ายธรรม ได้รับการยอมรับจากต่างประเทศ และได้รับความนิยมในหมู่คนรุ่นใหม่ งานวิจัยพบหลักคู่คำตรงข้ามถูกนำมาสื่อความหมายทางการเมืองในส่วนตัวละคร เช่น ธรรม-อธรรม ฉลาด-ไม่ฉลาด ได้รับการยอมรับ-ไม่ได้รับการยอมรับ ทันสมัย-ตกยุค โดยใช้เนื้อหาจากจินตนาการเกินจริง และไม่มีข้อเท็จจริงรองรับ ส่วนความหมายทางการเมืองจากบริบททางการเมืองนั้น มาจากเหตุการณ์หรือประเด็นทางการเมืองซึ่งเกิดขึ้นระหว่าง 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2561 - 12 มกราคม พ.ศ. 2563 แบ่งเนื้อหาออกเป็น 5 หมวด ได้แก่ รัฐและระบอบการปกครอง ฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายตุลาการ พรรคการเมือง/นักการเมือง กลุ่มกดดัน และประชาชน ซึ่งความหมายที่สะท้อนออกมาคือการบริหารประเทศภายใต้สภาวะอำนาจนิยม ที่มุ่งจำกัดสิทธิ

เสรีภาพในการเมืองของประชาชนและให้โทษแก่ฝ่ายตรงข้าม ขณะเดียวกันก็ใช้อำนาจหรือกฎหมายเพื่อประโยชน์แก่ คสช.

ความหมายที่ไข่ม้วน สื่อออกมาเป็นนัยรุนแรงในการโจมตี สบประมาท ถากถาง โดยเฉพาะเน้นการลดทอนความน่าเชื่อถือพลเอกประยุทธ์ ซึ่งมีลักษณะมากกว่าเป็นเพียงการเสียดสีหรือล้อเลียนโดยอาศัยตลกร้าย เนื่องจากไข่ม้วน ไม่ใช่สื่อมวลชนทำให้การสร้างสรรค์การ์ตูนของไข่ม้วน ไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงคือการทำหน้าที่ของสื่อมวลชน ซึ่งต้องมุ่งเสนอข่าวสารภายใต้หลักจริยธรรมสื่อมวลชนและกฎหมาย ทั้งยังเป็นผู้ไม่เปิดเผยตัวตน จึงได้แสดงทางการเมืองผ่านสัญลักษณ์เพื่อสื่อ เพราะสภาวะปกปิดตัวตนทำให้ยากต่อการเข้าถึงหรือติดตามตัวตนที่แท้จริงได้ หรือหากบัญชี เฟซบุ๊ก เพจถูกระงับการใช้ ผู้สร้างสรรค์การ์ตูนก็สามารถเปิดใช้เฟซบุ๊ก เพจในชื่อบัญชีใหม่ และใช้วิธีการเดิมในการสื่อสารทางการเมืองได้ต่อไป

รูปแบบสัญลักษณ์ที่ไข่ม้วน ใช้สื่อความหมายทางการเมืองของการ์ตูนในเฟซบุ๊ก เพจไข่ม้วน มากที่สุด คือรูปแบบปฏิมา เพราะสามารถแสดงความหมายทางตรงที่ให้ผู้ติดตามเข้าใจได้ง่าย รองลงมาคือสัญลักษณ์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นวัฒนธรรมประชานิยม และมีสัญลักษณ์ที่ไม่ใช่วัฒนธรรมประชานิยมบ้าง ส่วนรูปแบบดัชนีใช้เพื่อเชื่อมโยงความหมายที่เป็นเหตุและผล แต่เอกลักษณ์ของไข่ม้วน คือการเลือกใช้วัฒนธรรมประชานิยมในการสื่อความหมาย สามารถสื่อความหมายได้ซับซ้อน หลายชั้น แต่ผู้ติดตามสามารถเข้าถึงความหมายได้อย่างรวดเร็วเพราะเป็นความหมายร่วมสมัยกันของทั้งสองฝ่าย ขณะที่เจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งไม่ใช่ผู้ร่วมสมัยวัฒนธรรมดังกล่าวไม่สามารถเท่าทันความหมาย ซึ่งไข่ม้วน นำมาใช้ร่วมกับอารมณ์ขันหรือเสียดสีได้อย่างแยบยล ไข่ม้วน จึงสามารถหลบเลี่ยงความผิดจากการแสดงความคิดเห็นถูกตรวจสอบเนื้อหาจากรัฐ เพราะภาพของไข่ม้วน ต้องอาศัยการรับรู้ผ่านการตีความเท่านั้น สิ่งนี้จึงเป็นกลวิธีการสื่อสารระหว่างไข่ม้วน และผู้ติดตามผู้ที่มีความเห็นทางการเมืองในทิศทางเดียวกันในพื้นที่สาธารณะ โดยที่รัฐไม่สามารถเข้าไปแทรกแซงได้ สัญลักษณ์จึงเป็นสะพานที่เชื่อมโยงความหมายทางการเมืองผ่านการตูนของไข่ม้วน ผู้ติดตาม

ประโยชน์ของงานวิจัยหัวข้อความหมายทางการเมืองของการ์ตูนในเฟซบุ๊ก เพจไข่ม้วน ได้แก่ การให้ความรู้เกี่ยวกับความหมายทางการเมืองของการ์ตูนในเฟซบุ๊ก เพจไข่ม้วน ผ่านความหมาย ที่ไข่ม้วน เสนอต่อสภาพการณ์ทางการเมือง โดยใช้แนวคิดสัญลักษณ์ศาสตร์ของชาร์ลส แซนเดอร์ เพิร์ซ ซึ่งยังไม่แพร่หลายในประเทศไทยเท่าใดนัก เช่นเดียวกับความรู้เรื่องรูปแบบสัญลักษณ์ ที่ถูกนำมาใช้ในการสื่อความหมาย นอกจากนี้ ภาครัฐและภาคประชาชนสามารถนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการกับการสื่อสารทางการเมือง และนักวิจัยผู้มีความสนใจในเรื่องนี้สามารถนำไปอภิปรายความทางวิชาการ และ/หรือสร้างผลงานวิจัยเพื่อขยายผลองค์ความรู้เรื่องนี้ต่อไป